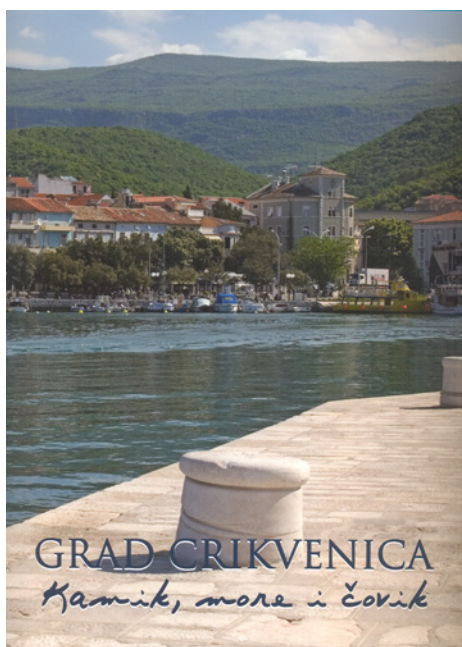

Ivan Barbarić, Grižane, profesor povijesti u mirovini

Car, Malatestinić, Starac, Škrgatić
Grad Crikvenica – Kamik, more i čovik,
monografija, Grad Crikvenica, 2008.

Monografija Grada Crikvenice u povodu 120. obljetnice organiziranog turizma u Crikvenici (1888. – 2008.) edicija je od značaja ne samo za saznanje o počecima organiziranog turizma Crikvenice već i za njezin nastanak i povijesni razvitak kroz stoljeća, od pradavnih vremena sve do suvremenog doba, dakako s posebnim akcentom na onaj dio vremena u povodu kojeg se i ide na njeno objavljivanje. Tematski dobro koncipirana kroz priloge grupe autora, profesora Ranka Starca, profesorica Sanje Škrgatić i Andree Car, te inž. Ivica Malatestinića, monografija je sadržajno povezana tako da zavrijeđuje osobitu pažnju, posebno zbog sistematičnosti stila i načina interpretacije zbivanja te dosljednosti autora u prikazu zadanih tema.

Posebna je vrijednost ove publikacije u tome što ispunjava prazninu koja je postojala u boljem poznavanju događaja vezanih uz povijesni razvoj Crikve-

nice, osobito njezina značaja kao modernog ljetovališta, jednog od prvih na Jadranu uz Opatiju i Dubrovnik.

U prvom dijelu, pod nazivom *Tijekom povijesnih razdoblja*, autor Ranko Starac, polazeći od prvih tragova življenja na ovim prostorima, argumentirajući saznanja o davno prošlom vremenu kroz bogatstvo arheoloških nalaza i drugih autentičnih izvora, ne izuzima Crikvenicu iz bogatog povijesnog i kulturnog razvitka cjelokupnog prostora Vinodola, u kojem je zapravo i ishodište današnje Crikvenice, što je veoma pozitivno i povijesno opravdano.

Vinodol je u geografskom smislu izdvojena cjelina istočnog kvarnerskog prostora; udolina koja se proteže od Križišća (Malog Dola) na sjeverozapadu do Novog Vinodolskog na jugoistoku, te područje uz Vinodolski kanal. Međutim, povijesni pojam Vinodola bio je širi i obuhvaćao je teritorij frankopanske feudalne Knežije.

Prapovijesni stanovnici ovog područja, Iliri, kao poznati pomorci morali su imati kontrolu nad morem (sjevernim Jadranom), pa je svaka utvrda blizu mora imala i svoju luku. Kao što to iznosi i autor, arheološki nalazi potvrđuju vrhunsku materijalnu kulturu pretpovijesnog Vinodola. Stalne pretenzije Japoda iz zaleđa na Vinodol prisilile su Liburne na savez s Rimljanima, jer su samo tako mogli uspješno braniti svoju akviziciju od Raše do Skradina.

O rimskoj prisutnosti ovdje od početka 2. stoljeća svjedoče brojni arheološki nalazi, koje autor povijesnog dijela znalački i na pristupačan način iznosi. Hrvati definitivno nastanjuju Vinodol potkraj 8. stoljeća. Slavenizacija je jaka, tako da su romanski nazivi ubrzo dobili hrvatski prijevod - Vallis vinearia (Vinodol), Ad turres (Kod tor - Kotor), Castelum (Kostelj) i dr. Tu su i novi staroslavenski nazivi lokaliteta – Delimir, Gorica, Dramalj, Humac i dr. Vinodol je u daljnjem tijeku svoje povijesti, sa svojim kaštelima, gradovima i naseljima, zbog izoliranosti svog područja, živio u okviru pokrajinske donacije, najprije Frankopana, zatim knezova Zrinskih, u relativnoj samostalnosti, pod vlašću ugarsko-hrvatskih, a nakon 1527. god. austro-hrvatskih vladara. Unutar trajno ugroženog područja Hrvatske kroz stoljeća, posebno od Turaka, Vinodol je ostao kao neka oaza u nemirnom srednjem vijeku. To je utjecalo kako na cjelokupni društveni i gospodarski, tako i na kulturno stvaralački život, a što se odrazilo pozitivno i na sam razvitak Crikvenice, koja se pod tim imenom spominje kao luka Grižana od početka 15. stoljeća, u vrijeme kada je Vinodol već gotovo dva stoljeća u vlasti feudalnih gospodara Frankopana.

Značaj te velikaške obitelji, kako za Vinodol, tako i Crikvenicu, bio je u tome, što za razliku od rodovskog plemstva, knezovi Frankopani unose na svom posjedu novi stil života i kulturni standard što će se očitovati na sve pore društvenog i kulturnog života, pri čemu je važan činilac bio Vinodolski zakon iz 1288. godine, kroz koji je dotadašnje običajno pravo poprimilo zakonsku formu.

Sve to, u izvjesnoj mjeri, utjecalo je i na kasniji razvitak ovog kraja, uključujući i Crikvenicu, koja će se na tim zasadama kroz djelovanje svojih ambicioznih idejnih začetnika, kao i vrijednih stanovnika, od nekadašnje male lučice i ribarskog naselja razviti u jednu od najpoznatijih turističkih destinacija na Jadranu. Upravo turizmu se može zahvaliti što je Crikvenica danas poznata kao ljetovalište, klimatsko lječilište i privlačno mjesto za odmor, poznato ne samo u Hrvatskoj već i u svijetu, o čemu veoma emotivno, sistematski i stručno pišu u monografiji Andrea Car i Sanja Škrgatić. Spominjem ih zajedno, ne bez razloga, jer se te dvije teme o kojima pišu – zdravstveni turizam i 120. godina organiziranog crikveničkog turizma – međusobno prožimaju i povezuju, dajući čitatelju čitav niz relevantnih podataka.

Ovaj je naš kraj oduvijek bio i ostao vjeran hrvatskoj samosvijesti, domoljubnoj glagoljaškoj aktivnosti i plemenitoj ljudskoj vrlini. Ljude ovog podneblja život nije tetošio, stoga su i ostali marljivi i uporni. Bili su vrsni zidari i klesari, neumorni težaci i vinogradari, hrabri ribari i pomorci, kao i lucidni znanstvenici. Povijest ih je učila da neprekidno potvrđuju svoju narodnu i ljudsku vrlinu, svoju postojanost, koju nisu mogli uništiti osvajanja Mlečana, Turaka, Mađara, Nijemaca i Talijana.

U 19. st. Crikvenica je imala svoju općinu, u kojoj je još krajem stoljeća jedan službenik obavljao dužnost načelnika, bilježnika i blagajnika. Poznati su kao takvi Boljfo Kostrenčić te dugogodišnji općinski bilježnik Mate Car. Pošta se dovažala svaki drugi dan kolima iz Bakra i odvažala do Novog. Stanovnici su se uz zemljoradnju i zidarstvo, kao što je već rečeno, bavili naročito ribolovom. Poznate obitelji ribara Stojčići, Ivančići, Cari, Stipanići, Vičići i dr. bile su uz more. Višak ribe nosile su mlađe žene na prodaju u obližnja sela Gornjeg kraja i u Vinodol. Ribu su prodavale za novac, ali često i mijenjale za krumpir, ječam i druge živežne namirnice. Crikvenički su ribari bili poznati nadaleko. Od onih koji su bili dalje od mora, poznati kao zidari i klesari bili su Veljačići (jedna od najstarijih crikveničkih obitelji), Škiljani, Župani, Zoričići, Brozičevići, Benići, Krištafori i dr. Mnogi od njih išli su za zaradom u strani svijet.

Oni imućniji slali su nadarenu djecu na školovanje u gimnaziju u Senj ili Rijeku-Sušak i kasnije na studije. Među njima od poznatijih su dr. Ivan Kostrenčić, kapetan Petar Veljačić, njegov brat dr. N. Veljačić, dr. Marko Kostrenčić i drugi. Upravo oni su među prvima vršili promidžbu Crikvenice kao turističkog mjesta. Osobito je to činio dr. Ivan Kostrenčić, još kao bibliotekar Dvorske biblioteke u Beču, a posebno u Zagebu gdje je bio osnivač Sveučilišne knjižnice i ravnatelj iste (1874. - 1911.). Svojom promidžbom na zagrebačkom sveučilištu doveo je u Crikvenicu svoje kolege i prijatelje Smičiklasa, Kišpatića, Škerjanovića, Lorkovića, velikog župana Stipetića i druge.

U hotel *Therapia* nekada su dolazile najviše aristokratske ličnosti. Uz austrijske članove Dvora, kao princezu Stefaniju, nadvojvodu Josipa, nadvojvotkinju Klotildu, tu su dolazili švedski kralj Oskar, bugarski kralj Ferdinand i mnogi drugi vladari.

Ono što bi se još moglo istaknuti izvanredan je položaj Crikvenice - dobre prometne cestovne i morske veze. To pruža mogućnost turistima da posjete razna mjesta u zaleđu, duž obale i na susjednim otocima. S obzirom na velike mogućnosti suvremenog prometa, mogu se organizirati izleti na Plitvička jezera, Gorski kotar, na rijeku Zrmanju, Zavrtnicu-fjord kod Jablanca, Postojnsku špilju i drugdje.

Danas, u vrijeme intenzivnih promjena naši ljudi pronalaze nove oblike svog života i djelovanja. Turizam, urbanizacija i drugi oblici suvremenog života mijenjaju ne samo ljude već cjelokupni izgled ovog kraja, pa i Crikvenice i njoj pripadajućih mjesta Selca, Dramlja i Jadranova, te Vinodola kao prirodnog zaleđa priobalja, koje bi trebalo više uključiti u crikvenički turizam.

Monografija Grada Crikvenice predstavlja vrijednu publikaciju u kojoj se na znanstveno popularan način prezentira prošlo vrijeme, ljude i zbivanja. Pisana je i sadržajno postavljena tako da može zadovoljiti ukus i interes znanstvenika i šire čitalačke publike. To ništa ne umanjuje njezinu vrijednost, već naprotiv daje joj prednost pred onim štivom koje ide za tim da bude pristupačno i razumljivo samo uskom krugu stručnjaka. Zadatak, koji su si postavili autori i urednica dipl. iur. Melanija Milat Ružić, zaista je uspješno obavljen te zavrijeđuje svaku pohvalu.